

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

“ 29 листопада 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Політологічний практикум з теорії суспільного вибору (Public Choice) та політичної мікроекономіки

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>бакалаврський</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)
спеціальність	<u>052 Політологія</u> (шифр і назва)
освітня програма	<u>Політичні технології та аналіз політики</u> (шифр і назва)
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> (обов'язкова/за вибором)
факультет	<u>філософський</u>

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету
Протокол № 6 від 16 червня 2023 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Авксентьєв** Антон Олександрович – кандидат політичних наук, ст. викладач кафедри політології

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол № 11 від 15 червня 2023 року

Завідувач кафедри політології

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики»

Гарант освітньо-професійної програми

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 14 червня 2023 року

Голова методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Політологічний практикум з теорії суспільного вибору (Public Choice) та політичної мікроекономіки” складена відповідно до освітньо-наукової програми освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики» підготовки **бакалавра** за спеціальністю 052 – **Політологія**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процедурні аспекти та наслідки суспільного вибору, його вплив на політико-економічні процеси в державі.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Суспільний вибір як агрегація індивідуальних інтересів
2. Суспільний вибір у політичному процесі держави

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення аспірантів з класичними та новітніми концепціями суспільного вибору, розкритті гносеологічного потенціалу цих моделей для дослідження сучасних політико-економічних процесів, поглибленні і систематизації знань аспірантів щодо взаємовідносин держави і ринку, поведінки виборців та рентоорієнтованої логіки політичних суб’єктів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- комплексне висвітлення проблематики теорії суспільного вибору;
  - опрацювання базового інструментарію сучасної теорії суспільного вибору;
  - ознайомлення з класичними підходами до проблем суспільного вибору;
  - використання викладених теоретичних моделей для дослідження сучасного світового та українського політичного процесів.
- 1.3. Кількість кредитів – 4
- 1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов’язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
8-й	8-й
Лекції	
30 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
Не передбачені	-
Самостійна робота	
60 год.	102 год.
Індивідуальні завдання	
не передбачені	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно вимог освітньо-професійної програми, в результаті вивчення курсу аспіранти повинні досягти таких результатів навчання.

Знати:

- предметну область теорії суспільного вибору і розуміти професійну діяльність політолога та викладача політологічних дисциплін;
- природу та значення суспільного вибору як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери агрегації колективних рішень у політиці;
- політичну теорію, а також категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної світової політологічної науки;

- особливості реалізації влади у різних політичних системах та відповідний інструментарій спектру політологічних теорій, концептів і методів для аналізу політики, зокрема, механізмів продукування колективних рішень.

Вміти:

- знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел;
- бути критичним і самокритичним;
- генерувати нові ідеї (креативність);
- використовувати державну та іноземну мову як усно, так і письмово на рівні, достатньому для ефективної професійної комунікації, розуміння іншомовних наукових текстів та підготовки до викладання політологічних дисциплін.
- виявляти, ставити та розв'язувати проблеми, які виникають в сфері теорії суспільного вибору;
- застосовувати широкий спектр знань, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту;
- конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати комплексні політологічні дослідження у сфері суспільного вибору з використанням широкого кола прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу;
- працювати в міжнародному контексті.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Суспільний вибір як агрегація індивідуальних інтересів

Тема 1. Проблемне поле та методологія теорії суспільного вибору

Політико-філософські витоки теорії суспільного вибору. Виокремлення теорії суспільного вибору в 50-х роках ХХ сторіччя. Міждисциплінарний характер теорії суспільного вибору. Предмет і методологічний інструментарій теорії суспільного вибору. Постулати індивідуалізму, раціоналізму, контракціонізму в теорії суспільного вибору. Модель «homo economicus». Теорія суспільного вибору як нова політична економія. Суспільний вибір та індивідуальні цінності (К. Ерроу). Економічна теорія демократії (Е. Даунс). Логічні засади конституційної демократії (Дж. Бьюкенен, Г. Таллок). Логіка колективних дій та економічні мотиви організації (М. Олсон).

Тема 2. Суспільний договір, стратегічна координація і функції перерозподілу

Класичні (Дж. Локк, Т. Гоббс, Ж. Руссо) та новітні (Дж. Ролз, Р. Дворкін, Ч. Тейлор, М. Уолцер, Р. Нойзік) концепції суспільного договору. Мотиви стратегічної координації суб'єктів. «Рівновага Неша» та «Оптимальність Парето». «Ігри координації»: «дилема ув'язнених», «обмін закритими сумками», «дилема безбілетника», «полювання на оленя». «Ігри координації», що повторюються: роль очікувань суб'єктів. «Ігри розподілу»: «черга», «збалансована черга», «бери і діли», «переможець, що підлаштовується». Критерії раціональності процедур перерозподілу. Маніпулювання в «іграх розподілу». «Щирий» та «стратегічний» вибір.

Тема 3. Моделі ухвалення колективних рішень шляхом голосування

Одноосібні та колективні рішення. Жереб і голосування як способи ухвалення колективних рішень. Таємне і відкрите, послідовне та паралельне, рівне і зважене голосування. Історія інституту голосування. Історія теорії голосування. Базові поняття теорії голосування. Категоричні, преференційні, схвальні та кумулятивні типи голосування. Алгоритми ухвалення колективних рішень: «система відносної більшості», «система абсолютної більшості», «парне голосування» Кондорсе, «система Борди», «система Хейра», «система Кумбса», «правило Ненсона», «система Блека», «правило Коупленда», «метод Каміні-Янга», «метод Сімсона-Крамера», «Оклахомська система», «правило Букліна», «метод Балінського», «просте схвальне голосування», «негативне голосування», «метод Шульце».

Тема 4. Парадокси суспільного вибору

Критерії раціональності процедур голосування: «анонімність», «нейтральність», «монотонність», «транзитивність», «відповідність більшості», «незалежність від сторонніх альтернатив», «критерій Парето», «критерій Сміта», «критерій переможця» та «критерій переможеного» Кондорсе, «умова невіддільності», «незалежність від клонів». «Теореми неможливості» Ерроу, Янга-Балінського, Гіббарда-Саттертуейта. Арифметичні парадокси

колективного вибору: «парадокс Кондорсе», «парадокс переможця Кондорсе», «парадокс переможеного переможця», «парадокс Борди», «парадокс монотонності», «парадокс Енском», «парадокс Острогорського», «парадокс Сена», «парадокс Малишевського», «парадокс Сімпсона», «парадокс Алабами», «парадокс населення», «парадокс нового штату». Мотиваційні парадокси колективного вибору. «Парадокс виборця». Методологічні стратегії вирішення «парадоксу виборця»: максимізація очікуваної корисності, «смак до голосування», «стратегія мінімаксного жалю», «модель етичного виборця» (В. Рікер, П. Ордешук, М. Фіоріна, Дж. Фереджон).

Розділ 2. Суспільний вибір у політичному процесі держави

Тема 5. Колективний вибір у конкурентних представницьких демократіях

Стратегічна поведінка суб'єктів при політичній конкуренції. «Теорема медіанного виборця» (Хоттелінга-Даунса). Диспропорційність як наслідок «теорем про неможливість» у представницьких демократіях. Квантифікація диспропорційності: «індекс Галлахера», «індекс Ре», «індекс Га-тева», «індекс Салаі», «індекс Алескерова-Платонова», «індекс Д'ондта», «індекс Сент-Лаге». Стратегічна поведінка суб'єктів у представницьких органах. Логролінг як модель стратегічної координації. Базові поняття теорії коаліцій. «Ігри коаліцій». Теорема В. Рікера про «мінімальні коаліції». Концепція «широких коаліцій» А. Лейпхарта. Квантифікація впливу суб'єктів у представницьких органах: «індекс Шеплі-Шубіка», «індекс Банцафа», «індекс Дігена-Пакела», «індекс Джонсона», «індекс Холера-Пакела». Вплив груп інтересів: «малі», «великі» та «латентні» групи. Лоббизм у представницьких органах. Концепція «селекторату» Б. Мескіто. Концепція «побочного продукту» М. Олсона. Демократизація як побочний продукт конкуренції груп інтересів.

Тема 6. Функції суспільного добробуту та ефективність держави

Основи економічного аналізу ефективності держави. Трансакційні видатки та екстерналії. Аксиоматика функцій суспільного добробуту. Індивідуалістичні та патерналістські функції суспільного добробуту. «Провали ринку» та «провали держави». Розмір держави та економічне зростання. Розмір держави та корупція. Особлива логіка бюрократії: модель В. Нісканена, Г. Таллока, Бретона-Бреннана-Бьюкенена. Логіка диктатури: модель «осілого бандита» МакГіра-Олсона, «дилема диктатора».

Тема 7. Рентоорієнтована логіка політичного процесу

Поняття ренти в економічній теорії. Поняття політичної ренти: зміст і форми. Економічні мотиви рентоорієнтованої поведінки. Видатки на пошук ренти. Груповий пошук ренти. Пошук ренти через державне регулювання, тарифи і квоти, державні закупівлі. Моделі рентоорієнтованої поведінки Г. Таллока, Е. Крюгер, Стіглера-Пельцмана, МакКорміка-Толлісона. Стратегії захисту ренти і державні монополії. Політичні суб'єкти як шукачі ренти. Втрати суспільного добробуту від пошуку рентоорієнтованої логіки політичного процесу. Реформи і стратегії боротьби з рентоорієнтованою поведінкою.

Тема 8. Український політичний процес у парадигмі теорії суспільного вибору

Релевантність методологічного інструментарію теорії суспільного вибору українському політичному процесу. «Homo economicus» і «homo politicus». Конституція як суспільний договір. Патології виборчих систем як алгоритмів політичного суспільного вибору. Стратегічне маніпулювання електоральними правилами. Поведінка суб'єктів у представницьких органах. «Логролінг» як законотворча норма українського парламенту. «Ігри коаліцій» в українському парламенті та місцевих радах. Виміри впливу і ресурси політичних суб'єктів. Роль груп інтересів і лоббизм. Демократизація як побочний продукт конкуренції груп інтересів. Фінансово-промислові групи як «селекторат». Приватизаційні процеси початку 90-х та сучасні тенденції. Еволюція бюрократії. Шляхи захисту ренти «селекторатом». Політичний процес як боротьба за політичну ренту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	денна форма		заочна форма	
	усьо	у тому числі	усьо	у тому числі

	го	л	п	лаб	інд	с. р.	го	л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Суспільний вибір як агрегація індивідуальних інтересів												
Тема 1. Проблемне поле та методологія теорії суспільного вибору	15	4	4			7	15	2	1			12
Тема 2. Суспільний договір, стратегічна координація і функції перерозподілу	15	4	4			7	15	1	1			13
Тема 3. Моделі ухвалення колективних рішень шляхом голосування	15	4	4			7	15	1	1			13
Тема 4. Парадокси суспільного вибору	15	3	3			9	15	1	1			13
Разом за розділом 1	60	15	15			30	60	5	4			51
Розділ 2. Суспільний вибір у політичному процесі держави												
Тема 1. Колективний вибір у конкурентних представницьких демократіях	15	4	4			7	15	2	1			12
Тема 2. Функції суспільного добробуту та ефективність держави	15	4	4			7	15	1	1			13
Тема 3. Рентоорієнтована логіка політичного процесу	15	4	4			7	15	1	1			13
Тема 4. Український політичний процес у парадигмі ТСВ	15	3	3			9	15	1	1			13
Разом за розділом 2	60	15	15			30	60	5	4			51
Усього годин	120	30	30			60	120	10	8			102

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Проблемне поле та методологія теорії суспільного вибору	4	1
2	Суспільний договір, стратегічна координація і функції перерозподілу	4	1
3	Моделі ухвалення колективних рішень шляхом голосування	4	1
4	Парадокси суспільного вибору	3	1
5	Колективний вибір у конкурентних представницьких демократіях	4	1
6	Функції суспільного добробуту та ефективність держави	4	1
7	Рентоорієнтована логіка політичного процесу	4	1
8	Український політичний процес у парадигмі ТСВ	3	1
	Усього	30	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види та зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Визначити основні школи в рамках теорії суспільного вибору, а також класифікувати методологічний інструментарій ТСВ	7	12
2	Провести компаративний аналіз концепцій суспільного договору	7	13
3	Протестувати процедури голосування на відповідність критеріям раціональності	7	13
4	Навести приклади «арифметичних» та «психологічних» парадоксів суспільного вибору	9	13

5	Проаналізувати формат коаліцій у місцевих радах України та класифікувати їх відповідно до існуючих у політології класичних теорій коаліцій	7	12
6	Аргументувати відмінності функціоналу суспільного добробуту держави в різних ідеологічних моделях. Навести історичні приклади різних типів	7	13
7	Проаналізувати державний або місцевий бюджет та виявити ознаки рентоорієнтованої логіки політичного процесу	7	13
8	Підготувати есе на тему «Український політичний процес у парадигмі теорії суспільного вибору»	9	13
	Разом	60	102

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені

7. Методи навчання

Лекції, інтерактивні дискусії, семінарські заняття, робота з першоджерелами

8. Методи контролю

Опитування на семінарських заняттях, екзаменаційна робота

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та самостійна робота								Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	60	40	100
4	8	8	8	8	8	8	8			

T1, T2 ... T8 – теми розділів.

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Загальна максимальна сума балів за роботу в семестрі складає **60** балів.

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем

	пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Критерії оцінювання письмової залікової роботи

Максимальна сума балів за письмову роботу екзамена складає **40**.

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Аспірант цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Аспірант достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Аспірант розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Аспірант розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Аспірант не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Acemoglu D., Egorov G., Sonin K. Political economy in a changing world. *Journal of Political Economy*. 2015. №123(5), P. 1038-1086.
2. Autor D., Dorn D., Hanson G., Majlesi K. Importing political polarization? The electoral consequences of rising trade exposure. *American Economic Review*. №110(10), 2020. P. 3139–3183.
3. Bergh A., Karna A. (2020) Globalization and populism in Europe. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11127-020-00857-8>
4. Бочан І.О. Основи теорії суспільного вибору. Львів: Діалог, 1998 126 с.
5. Buchanan J., Brennan G. *The Reason of Rules: Constitutional Political Economy*. Cambridge University Press, 2008. 168 p.
6. Buchanan J. Cost and Choice: An Inquiry in Economic Theory. URL: <http://oll.libertyfund.org/titles/buchanan-cost-and-choice-an-inquiry-in-economic-theory-vol-6-of-the-collected-works>
7. Buchanan J., Tullock G. *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy* URL: http://files.libertyfund.org/files/1063/Buchanan_0102-03_EBk_v6.0.pdf
8. Clinton J. D. The effect of majority party agenda setting on roll call. *Public Choice*. 2020. Vol. 185, issue 3-4, Dec. P. 459-483.
9. Downs A. An Economic Theory of Democracy URL: [ftp://ftp.icesi.edu.co/jpmilanese/Sistemas/Clase%202/Downs,%20Anthony Introduction and The Basic logic of Voting.pdf](ftp://ftp.icesi.edu.co/jpmilanese/Sistemas/Clase%202/Downs,%20Anthony%20Introduction%20and%20The%20Basic%20logic%20of%20Voting.pdf)
10. Gailmard S. Game theory and the study of American political development. *Public Choice*. 2020. Vol. 185, issue 3-4, Dec. P. 315-333
11. Lee D. *Public Choice, Past and Present*. NY: Springer, 2013. 242 p.
12. Lee F. E. Patronage, logrolls, and polarization: Congressional parties of the Gilded Age. *Studies in American Political Development*. №30(2), 2016. P. 116–127
13. Mesquita B., Smith A. *The Dictator's Handbook: Why Bad Behavior is Almost Always Good Politics*. – NY: PublicAffairs, 2012. 352 p.
14. Нисканен В. Особая экономика бюрократии URL: <http://www.unm.edu/~msem/mats/niskanen.pdf>
15. Olson M. *The Logic of Collective Action* URL: <http://outsidethetext.com/archive/Olson.pdf>

Допоміжна література

1. Ballingrud G., Dougherty K. L. Coalitional instability and the three-fifths compromise. *American Journal of Political Science*. 2018. №62(4), P. 861–872.
2. Bednar J., Page S. When order affects performance: Culture, behavioral spillovers, and institutional path dependence. *American Political Science Review*. №112(1), 2018. P 82–98.
3. Беляєва С.С. Економічні теорії клубів та суспільного вибору в контексті сталого розвитку громад. *Економічний нобелівський вісник*. №1(7), 2014. С. 41-49.
4. Грушко О.В. Політична рента як форма вияву рентоорієнтованої поведінки на політичному ринку. *Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журнал*. 2014. №17. С. 94-97.
5. Kruger A. The Political Economy of the Rent-Seeking Society URL: <http://www.ppge.ufrgs.br/giacomo/arquivos/eco02237/krueger-1974.pdf>
6. Кузьмінов С.В. «Голосування грошима» з позицій теорії суспільного вибору. *Вісник ЖДТУ*. 2011. №1(55). С. 225-229
7. Larson J. M. Why the west became wild: Informal governance with incomplete networks. *World Politics*. 2017. №69(4). P. 713–749.
8. McLean I., Lorrey H., Colomer J. Social Choice in Medieval Europe URL: <http://www.jehps.net/juin2008/McLeanLorreyColomer.pdf>
9. Мошенець О.В. Оцінка рентоорієнтованої поведінки в Україні міжнародними організаціями. *Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журнал*. 2009. №8. С. 42-46.
10. Мошенець О.В. Суність та умови формування рентоорієнтованої економічної поведінки. *Український соціум*. №3, 2008. С. 53-59.
11. Nurmi H. *Voting Paradoxes and How to Deal with Them*. – NY: Springer, 1999. – 154 p.
12. Pigou A. *The Economics of Welfare* URL: <http://oll.libertyfund.org/titles/pigou-the-economics-of-welfare>
13. Riker W. *The Theory of Political Coalitions* URL: <https://archive.org/details/TheTheoryOfPoliticalCoalitions>
14. Straffin F. *Topics in the theory of voting*. Boston: Birkhauser, 1980. 76 p.
15. Федорейко В.С., Проців О.П. Теорія суспільного вибору та реалії приватизаційних процесів. *Вісник економічної науки України*. 2008. №2(35). С. 149-152.

Інформаційні ресурси

1. American Economic Review <https://www.aeaweb.org/journals/aer>
2. American Political Science Review <http://www.apsanet.org/apsr>
3. Corruption Perceptions Index (by “Transparency Int”) <http://www.transparency.org/cpi2015>
4. Index of Economic Freedom (by “Heritage Foundation”)– <http://www.heritage.org/index/>
5. Journal of Political Economy www.journals.uchicago.edu/toc/jpe/current
6. Public Choice Society – <https://publicchoicesociety.org/>
7. Research and analysis division of The Economist Group <http://www.eiu.com/>

Особливості навчання за денною формою в умовах дії обставин непоборної сили

В умовах дії воєнного стану або карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі Zoom практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) можуть проводитися практичні та лекційні заняття у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО здобувачам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти залік дистанційно з захистом відповідей у zoom.